

פרד"ס כינור דוד

מס'

ע"ש דוד שלמה בן ריבה ז"ל
ראש-הכולל הרב אורי פולק שליט"א

פרשת מקץ- מידת הענווה פשט מפי הרב

**"ויאמר פרעה: חלום חלמתי ופותר אין אותו. ואני שמעתי עליך
לאמר תשמע חלום לפתור אותו. ויען יוסף את פרעה לאמר: בלעדי,
אלוקים יענה את שלום פרעה" (פמא' פטז')**

רש"י: בלעדי, אין החוכמה משלי אלא אלוקים יענה, יתן עניה בפי לשלום פרעה. כיוון שפרעה ניסה לתלות את פתרון החלום ביוסף, והוסיף ואני שמעתי. ידוע שתיבת אני היא גאוה, שהכל אדם תולה בעצמו, ומכוחי אומר אני עשיתי, אני אמרתי וכו'. ולכן מיד תיקנו יוסף ואמר: בלעדי, שזה לא מכוחי. והדבר מובן שכל אדם מדבר מליבו. כיוון שפרעה בעל גאוה, כמו שאמר בהמשך ב-10 המכות. (פט' פכז'): "וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם: חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". וכוונתו הייתה ה' ואני הצדיקים, ועמי הרשעים. השווה את עצמו לבורא ועוד פעם אמר תיבת אני, שמורה על הגאוה והפך מתיבת אני אותיות אין, דהיינו בחינה נעלמת שאדם מסתיר עצמו ועושה עצמו לאין ולאפס זוכה להידבק בבורא שברא יש מאין. וזה סוד "שיר המעלות אשא עיני אל ההרים **מאין** יבוא עזרי". אין הכוונה מאיפוא, אלא מבחינה מאוד עליונה שנקראת האין. ולכן יוסף תולה את כל כוחו בקב"ה.

ועוד מצינו בגמרא (ברכות י' :) א"ר יוחנן משום ר' יוסי: כל התולה בזכות עצמו- תולין לו בזכות אחרים. וכל התולה בזכות אחרים- תולין לו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים, שנאמר: "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך" (שמות לב') תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: "ויאמר להשמידים לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית". חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: "זכור נא את אשר התהלכתי לפניך". תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: "וגנותי אל העיר הזאת להושיע למעני ולמען דוד עבדי". וידוע שהקב"ה העיד על משה "ענו מכל האדם על פני האדמה". וכל הבורח מהכבוד- הכבוד רודף אחריו. לכן תלה הקב"ה בזכותו. וכל הרודף אחרי הכבוד ותולה בזכות עצמו- תולין לו בזכות אחרים.

כאני השבת:

"ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח, ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע וכו'"

ידוע שבמצרים היה חוק, מי שהוא עבד- נשאר עבד עולם. ולכן אחי יוסף מכרו אותו לעבד כיוון שפחדו שיתגשם החלום ויצטרכו להשתחוות לו, ואין משתחוים אלא למלך, ולכן מכרו אותו לעבד. לכן מה עושה פרעה? רוצה אותו ליועץ בגלל חוכמתו. לכן משנה את שמו מיוסף לצפנת פענח ונותן לו אשה וכאילו הוא אדם חדש ואינו היה עבד לעולם. וזה כאשר יתוודע יוסף אל אחיו הראה להם שהוא מהול, כיוון שהסתפקו איך יכול להיות שמכרו אותו לעבד ונעשה מלך. אמר להם בזכות שמירת הברית שלא חטא עם אשת פוטיפר. שאם לא כן, היה נהרג ע"י פוטיפר. ולמה הכניסו לבית-הסוהר? כיוון שידע פוטיפר שלא חטא עם אשתו, רק לא רצה ויכוחים עם אשתו, ולכן הכניסו לבית-הסוהר ומשם היה חלומות שר האופים והמשקים ומשם צמחה הגאולה שנעשה מלך על מצרים.

בברכת שבת שלום
הרב אורי פולק שליט"א

רמז- בעל הטורים

א. ויהי מקץ- נאמר כאן מקץ ונאמר באברהם מקץ עשר שנים מה להלן עשר אף כאן לסוף עשר שנים ופי' ויהי מקץ דהיינו לסוף עשר ועוד שנתיים:

ב. שבע פרות- ע"ש עגלה יפיה מצרים ולמה ז' ע"ש מצרים לודים ענמים להבים נפתוחים ופתרוסים כסלוחים שהם ז' וז' עממים מארץ כנען יתפרנסו ממצרים.

ג. בקנה א'- ג' במסורה: ב' הכא, ואידך גבי המנורה שהשובע הוא אור לעולם. ולכך ראה בטובות בקנה אחד ובשדופות לא ראה בקנה אחד:

ד. כאשר פתר (1201)- בגי' שהחלומות הולכים אחר פה (עם הכולל 1201):

ה. כהנה- ב' במסורה: הכא, ואידך ואם מעט ואוסיפה לך כהנה שאומר הכתוב ומוצא אני מר ממות את האשה וזהו ואוסיפה לך כהנה שאם היתה רעה לא ראיתי כהנה לרוע:

ו. שבע- ב' במסורה: הכא, ואידך וימלאו אסמין שבע לו' שכ"ש יהיה השובע שיתמלאו כל האוצרות:

ז. ויפקד- ב' במסורה: הכא, ואידך ויפקד המלך פקידים. אחשורוש הפקיד פקידים וקבץ לו נשים ע"כ נתרושש כמו שדרשו חז"ל וישם המלך אחשורוש מס שנעשה רש והיינו דכתיב אל תתן לנשים חילך אבל יוסף הפקיד פקידים לקבץ בר על כן העשיר וליקט כל הכסף:

ח. ויקבצו- ב' במסורה: דין ואידך ויקבצו את כל נערה זש"ה דגן בחורים ותירוש ינובב בתולות:

ט. ישק- ב' במסורה: על פיך ישק, ואידך שפתיים ישק. משיב דברים נכוחים בשביל שהשיב דברים נכוחים זכה לו על פיך ישק כל עמי:

י. צפנת פענח- נוטריקון צדיק פטפט נפש תאוה פוטיפר ענה נפשו חנים. ד"א צופה פודה נביא תומך פותר עניו נביא חוזה:

יא. וליוסף- ב' במסורה: וליוסף יולד שני בנים בטרם וגו', ואידך וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו כדאמרין כל המשתף עצמו עם הצבור בצרתם זוכה ורואה בנחמת צבור:

יב. לכם תעשו (866)- בגימטריה המילה תעשו (866). שציוה אותם למול:

יג. וישתחוו לו (772)- בגימטריה בכאן נתקיים החלום (772):

יד. ויכירם- ביקש לקבלם בסבר פנים יפות ובא המלאך שמצאו תועה והזכירו מיד ויתנכר אליהם ולכך כתיב אח"כ ויכר לשון יחיד. ויתנכר (686) בגי' על ידי האיש גבראל (686):

טו. לא הכירוהו- ב' במסורה: הכא, ואידך גבי איוב ויראו אותו מרחוק ולא הכירוהו. מה התם לא הכירוהו בשביל שנשתנה מחמת הייסורים אף כאן לא הכירוהו בשביל שנשתנה שהיה עבד ונעשה שר גדול בכל הארץ. ומיהו התם לא הכירוהו מרחוק אבל כשקרבו אליו הכירוהו והכא לא הכירוהו כלל שלא העלו על דעתם שיגיע יוסף למעלה כזו:

טז. בני איש אחד נחנו- ולא אמרו אנחנו רמז שא' ממנו חסר:

יז. נחנו- ג' במסורה: הכא. ואידך נחנו נעבור חלוצים. נחנו פשענו. וזה שדרשו שאמרו נחנו להרוג כל העיר באנו אם לא יתנוהו לנו וזהו בשביל שנחנו נעבור חלוצים להלחם אם לא יתנוהו לנו לפדותו לכך נחנו פשענו:

יח. מרגלים אתם- פירוש ולא אני שיהושע שיצא ממנו לא היה בעצת מרגלים והם אמרו לא היו עבדיך מרגלים פי' יהודה שהשיבו כי היה ראש המדברים גם ממני יצא כלב שלא היה בעצת המרגלים:

כ. לא היו (52)- בגי' כלב (52):

כא. והאחד איננו- וסמין ליה ויאמר אליהם יוסף שהיה מכה בגביע ואומר אני מנחש ששמו יוסף:

כב. כי אם בבוא- בבוא (11) עולה למניין י"א שלא תצאו מזה עד שיבואו י"א אחים:

כג. אל משמר שלשת ימים- כנגד ג' דברים שעשו לו: ויפשיטו את כתנתו, וישליכו, וימכרו. והפריד בן שמעון ללוי ששניהם החרבו את שכם במעשה דינה אחותם, וגם שם פעלו לאחר ג' ימים.

כד. ולכו- ג' במסורה: הכא, ואידך גם צאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואור לכם ולכו. מלמד שהרשה אותם להוליך צאן ובקר אע"פ שאין יוצאים ממצרים וזהו גם צאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואמר להם שלא יצאו אלא בכי טוב וזהו אור לכם ולכו:

דרש - מדרש רבה

ויהי מקץ שנתיים ימים (איוב כח) קץ שם לחשך זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה ומאי טעם קץ שם לחושך שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב (שם) אבן אופל וצלמות נעקר יצר הרע מן העולם אין אופל וצלמות בעולם דבר אחר קץ שם לחשך זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום :

ויהי מקץ שנתיים ימים (משלי יד) בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתיים אך למחסור אמר ר' שמעון בר אבא כגון בין שותה חמין לשותה צונן ודבר שפתיים אך למחסור מלקט עצמות אחד בציפורן ואית דאמרי ר' שמעון בר אבא הוה ובשעה שהיה רואה עצמות שחורות היה אומר אלו של שותי מים אדומות אומר אלו של שותי יין לבנות אלו של שותי מים חמין ד"א בכל עצב יהיה מותר כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה למה שנטל את בתה ודבר שפתיים אך למחסור על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים שנאמר ויהי מקץ וגו' :

(תהלים מ) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי ניתוסף לו שתי שנים אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ר' יודן אמר המון ריבי רברבי' שהם שטים אחרי כזב אוי לו למי שהוא בוטח בהם (קהלת ה) כי בא החלום ברוב ענין אמר פרעה מי מתקיים על מי אני על אלהי או אלהי עלי אמר לו אתה על אלהיך הה"ד ויהי מקץ וגו' (שם ד) כי מבית הסורים יצא למלוך זה יוסף שיצא מבית האסורים של פרעה יצא למלוך וישלח פרעה כי גם במלכותו נולד רש במלכותו של יוסף נולדה רשתו של פוטיפר ד"א ויהי מקץ (שם) ראיתי את כל החיים המהלכים תחת השמש זה יוסף עם הילד השני אלו שתי שנים שנתוספו לו ולמה ניתוסף לו ב' שנים כדי שיחלום פרעה ויתגדל ע"י חלום שנאמר ויהי מקץ שנתיים ימים :

ופרעה חולם וכל הבריות אין חולמין אתמהא אלא חלום של מלך של כל העולם כולו הוא ופרעה חולם א"ר יוחנן הרשעים מתקיימין על אלהיהם ופרעה חולם והוא עומד על היאור אבל הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם (בראשית כח) והנה ה' נצב עליו והנה מן היאור רמז רמז לו שאין השובע בא למצרים אלא מן היאור ודכוותה אין הרעב בא אלא מן היאור והנה מן היאור בשעה שהשנים יפות הבריות נעשין אחין אלו לאלו ותרעינה באחו אהבה ואחוה בעולם וכן הוא אומר (ישעיה ל) ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב כירי עבד קירי אדון וכן הוא אומר (תהלים עב) ישאו הרים שלום א"ר אחא נשאו הרים נשיאתן שלום לעם והנה שבע שבליים דקות וגו' בשעה שהשנים רעות גופן של בריות מעלה חטטין :

ויהי בבקר ותפעם ולהלן הוא אומר (דניאל ב) ותתפעם רוחו ר' יהודה ורבי נחמיה ורבנן רבי יהודה אמר כאן חלמא ידע ופתרוניה בעא גביה ולהלן חלמא ופתרוניה רבי נחמיה אמר חלום הצלם וחלום האילן ורבנן אמרי ותתפעם רוחו ולהלן ליתן גדולה לארבעה כאן ותפעם ליתן גדולה לאחד ותתפעם רוחו כדי ליתן חיים לארבעה ותפעם ליתן חיים לאחד כאן על ידי שהוא סמוך לבקר ותפעם רוחו ולהלן שהוא בא מבערב כתיב ותתפעם רוחו א"ר יוחנן כל חלום שהוא סמוך לבקר מיד הוא בא :

וישלח ויקרא וגו' ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתרינן היו אותו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו שבע פרות הטובות שבע בנות אתה מוליד שבע פרות הרעות שבע בנות אתה קובר וכן אמרו שבע שבליים הטובות שבע מלכיות אתה מכבש שבע שבליים הרעות שבע אפרכיות מורדות בך הה"ד (משלי יד) בקש לץ חכמה ואין אלו חכמי פרעה וחרטומי מצרים ודעת לנבון נקל זה יוסף ד"א וישלח ויקרא להודיעך שכל אומה ואומה שהיא עומדת בעולם מעמדת לה ה' חכמים שישמשו אותה ולא עוד אלא נתן בה הקדוש ברוך הוא שלשה דברים חכמה ובינה וגבורה שכן סנחריב הרשע אמר (ישעיה י) בכח ידי עשיתי וכשהקב"ה דן את העולם הוא נוטלה ממנה שנאמר (עובדיה א) והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו וחתו גבוריך תימן וכ"כ למה כדי שיבא יוסף באחרונה ויטול גדולה אמר הקדוש ברוך הוא אם יבא יוסף תחלה ויפתור את החלום אין זה שבחו יכולין החרטומים שיאמרו לו אלו שאלת אותנו כבר פתרנו אותו לך אלא המתין להם עד שנתייגעו והוציאו את רוחו ואחר כך בא יוסף והחזירה עליו אמר שלמה (משלי כט) כל רוחו יוציא כסיל אלו חכמי פרעה וחכם באחור ישבחנה זה יוסף שנאמר אין נבון וחכם כמוך :

כיון שראה שר המשקים את פרעה שהיתה נפשו מבקשת לצאת היה מחשב בדעתו ואומר אם ימות פרעה זה ויעמוד מלך אחר איני יודע אם מעמידיני באמונתי אם לאו וידבר שר המשקים אמר לו שני חטאים יש בידי אחת שלא עשיתי ליוסף טובה והזכרתי לפניך ואחת שראיתיך מצטער על פתרונו של חלום ולא גלית לך עליו שהיה יודע פתרונו ושם אתנו נער עברי וגו' אע"פ שהזכיר אותו הוא מבזהו שהוא יודע לאיזה גדולה הוא נכנס מיד וישלח פרעה ויקרא ושם אתנו וגו' א"ר שמואל בר נחמן ארורים הם הרשעים שאין עושים טובה שלימה נער שוטה עברי שונא עבד שכך מוכתב בסקרידין של פרעה שאין עבד מולך ולא לובש כלידים (פי' אצודה כלי ידים) :

ויהי מקץ שנתיים ימים וכו':

דע, כי כוונת שנתיים ימים, הוא כל שנה שס"ה ימים (365), וב"פ שס"ה הם עולים תש"ל (365 כפוך 2=, וששה אותיות של שס"ה שס"ה, הם שלו"ת. והנה אדנ"י עולה ה"ס (65), ומלוי אדנ"י (אלף דלת נון יוד) שעולה תרע"א (671), עולים שלו"ת (671+65=736), והם שנתיים ימים, והם נק' ג"כ קץ לימים של מעלה ומטה. ופרעה חולם והנה עומד על היאור, ר"ל, פרעה אין לו העמידה אלא ביאור, שהוא יוסף הנק' יאור. ונקרא אריה ע"ה, (עמוס ב' ה') אריה שאג, כי הוא מקבל מן הג' כלולים יחד בת"ת, שהם רי"ו ארי"ה יאו"ר. והנה מן היאור עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר. שבע פרות רומזים לז' מדות של בריאה, שהם יפות מראה ובריאות בשר, בריאה ממש. ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור, ר"ל שבע פרות אחרות, רומזים לעולם היצירה, הם על שפת היאור ולא ביאור ממש כראשונים. עוד שבע שבילים עולות בקנה א' בריאות וטובות, ג"כ בריאה ממש, ואחריהם שבעה שבילים הם דיצירה, שהם שדופות קדים, חלום א' הוא, והוא כפול. וכונה, שאין בהם פירוד כי אם אחדות שלימה:

ודע, כי פרעה הרמז כן מלשון פריעה במלכות, ויאר ביסוד הוא, סוד הבריאה. ולזה אמר פרעה והנה עומד על היאור, שאין לו העמדה אלא על היאור, שהוא יסוד, וכוונת ותאכלנה הפרות רעות המראה, ר"ל, שהחיות והמזון של ז' דיצירה הם מז' דבריאה, הנקראים יפות מראה, וניזונים הרעות מן הטובות:

וישן ויחלום שנית וכו'.

יש לשאול מפני מה למעלה זכר יאור, וכאן לא הזכיר יאור. דע, כי במקום יאור הרומז ליסוד, הזכיר קנה. ואמר בקנ"ה, העולה יוסף, שהוא יסוד. ואמר בקנה א' לשון אחדות, ולמעלה אמר באחו לשון אחוה, ולכן אמר לו יוסף, השני עניינים חלום א' הוא, ואין פירוד ביניהם:

וידבר שר המשקים וכו' אותי ואת שר האופים.

דע, כי כאן יש ג' שרים שר המשקים מצד החסד, שר האופים מצד הגבורה, שר הטבחים מצד הת"ת. ואמר שר המשקים לפרעה, ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים, רמז ליסוד, שהוא עבד לת"ת, ונק' משנה למלך:

אותי השיב על כני

בסוד המים, כי מלת כני במלוי כזה, כ"ף נו"ן יו"ד, הם ח' אותיות, ומלת כנ"י עולה פ' (80), ועם האותיות והכוללים עולים מים (90). ואותו תלה, בסוד הגבורות, ת"ל ה'. וכאשר סיפר לו החלום, אמר חלום פרעה אחד הוא, הפרות והשבילים הטובות מורים שובע, לפי שבאים מהטוב, שמקבלים מג' אבות, כנגד אות ש' של שבע, ובכל א' מהם יש ע"ב, נמצא שכולם חסדים. ועוד טעם אחר, כי מלת שב"ע, השי"ן דבוקה באות ב', ומורה טובה ושובע. אמנם רעב, אות ר' דבוקה לאות ע', ומורה ר"ע, אעפ"י שיש אות ב' אחר אות ע'. ולכן אמר והיה האוכל לפיקדון לארץ, ביד המלכות. לשבע שני הרעב, לתת להם מזון לשבע של יצירה ושל עשיה, הנרמזים ברעות:

ויאמר פרעה אתה תהיה על ביתי וכו', רק הכסא יגדל ממך.

פירוש, כסא המלוכה, שאני נקרא מלך. מלך רומז למלכות, כנז' בסוד פרעה. ואתה, בסוד משנה, א"כ הכסא אגדל ממך. וזהו וירכב עמו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך, ר"ל, בר אך, כמ"ש (תהלים ב') נשקו ב"ר שהוא יוסף, יסוד, ונק' א"ך (שם ע"ג) טוב לישראל. טוב הנקרא טוב, ורמז ג"כ ויצבור יוסף ב"ר, היינו ב"ר א"ך, זהו אבר"ך הנזכר:

שבע פרות הבריות

הם ז' היכלות דבריאה, דייקא בריאות. וז"ש ז' פרות אחרות, שבע היכלות דיצירה. רעות מראה, פירוש ביצירה יצה"ט, והרע עץ הדעת. לכן כתיב על שפת היאור, ולא ביאור ממש. ז' שיבילים בריאות וטובות, ג"כ מבחי' הבריאה, ופרעה מלכות דאצילות, דתמן ט' נהורין אתפרען. והיאור הוא בריאה, ששם מתלבשת המלכות, וי"ב בקר אשר היא עומדת עליהם. וזהו על היאור, היא הארת היסוד דאצילות, בחינת הזכר דמשפיע בפרעה: